

Energiahordozók és ásványi nyersanyagok világgazdasági kérdései

Dr. Bognár József akadémikus, az MTA Világgazdasági Kutató Intézet igazgatója

Az emberi gazdálkodás és a természeti erőforrások — különösen a nyersanyagok — történelmileg változó viszonya önmagában véve is létünk és fejlődésünk egyik döntő kérdése. Korunkban e viszony különböző összetevői a tudományos kutatás és gondolkodásmód középpontjába kerültek, miután egyfelől egyre több embert, egyre magasabb színvonalon és egyre hosszabb ideig kell eltartani, másfelől a bolygónk törékeny egyensúlyát biztosító komplex ekológiai rendszerben rejlő korlátok egyre erőteljesebben jelentkeznek. Megnehezíti e problémák megértését és megoldását az a körülmény, hogy ezek olyan globális kérdések egyik komponense gyanánt jelennek meg, mint a racionális gazdálkodás feltételrendszerének átalakulása, a világgazdaság funkcionális zavarai és a tőkés gazdaság hosszabb időszakokra kiterjedő krízisjelenségei. E krízist hosszabb időszakokra szóló, a rendszer működésében rejlő, súlyos zavarnak tekintem, amely befolyásolja a gazdasági ciklusok alakulását, de nem zárja ki a megélenkülést, (ami éppen folyamatban van), vagy a viszonylagos fellendülést sem.

A növekedés korlátait vizsgáló kutató számára nyilvánvalónak látszik, hogy az ún. „exponenciális fejlődés” az ipari társadalom fejlődésének ilyen jellegű elsősorban a Római Klub körében működő tudósok hangsúlyozták, erőforrásokkal pazarló szakasza véget ért. Gazdasági növekedésre egy olyan világnak, amelynek népessége a századfordulóig még 2,5 M fővel gyarapszik feltétlen szüksége van; azaz a 0 növekedés annyit jelentene, hogy a későbbi katasztrófa elkerülése érdekében önként és saját elhatározásunkból idézzük elő a katasztrófát ma. Kétségtelen azonban, hogy a gazdasági növekedésnek, — amelynek racionális korlátai a közgazdaság eddigi rendszerében is voltak —, új korlátai jelentkeznek. A lehetőségek és korlátok között egy olyan növekedési típust kell kialakítani, amely ésszerűbben és körültekintőbben használja fel a természeti erőforrásokat, takarékosabban szervezi meg az energiahordozók és a nyersanyagok transzformálását (átalakítását) és egyrészt integráltabb, másrészt racionálisabb fogyasztási struktúrákat alakít ki a különböző életszinten élő társadalmakban.

A természeti erőforrások, a technológiai hatalom és a tudás rendkívül egyenlőtlen elosztása miatt a nemzetközi gazdasági rendszer megjavítására is szükség van, noha a világban egyidejűleg különböző társadalmi-gazdasági rendszerek vannak jelen és azok a gazdasági fejlődés céljait és feltételeit nagyon eltérően ítélik meg. Posztulátum gyanánt egy olyan világgazda-

sági rendszer szükségessége merül fel, amely az említett tényezők (erőforrások, technológia, tudás) egyenlőtlen elosztásából eredő problémák többségét még a kölcsönös előnyök jegyében kialakuló árucserre csatornáin keresztül képes megoldani, de a kialakult rendszerben ki nem elégíthető elementáris szükségleteket — a katasztrófák elkerülése végett — olyan speciális rendszerben oldja meg, amelynek működési elvei nincsenek alávetve a gazdasági racionalitás azon értelmezésének, amely a mai világpiacon fakad. A három tényező rendkívül egyenlőtlen eloszlásából következően ugyanis elképzelhetetlen olyan helyzet, amelyben e tényezők szükségével és a népességrobbanás következményeivel küzdő nemzeti gazdaságok képesek a klasszikus csere rendszerében kiegyenlíteni azon szállítások és szolgáltatások ellenértékét, amelyeket az említett három tényezővel jobban ellátott és egészséges népességnövekedési trendben működő gazdaságoktól kapnak. Ha e kiegészítő rendszer nem jön létre, vagy nem képes hatékonyan működni, úgy a világ egyes pontjain helyi katasztrófák (éhínségek) alakulnak ki, amelyek egy interdependens világban az egész egyensúlyt veszélyeztetik.

Az energiahordozók és nyersanyagok mai helyzetével összefüggő világproblémák tehát rendkívül bonyolultak, de azok áttekintése és minősítése előfeltétele annak, hogy a várható fejleményeket prognosztizálni tudjunk.

Áttekintve az energiahordozók és a legfontosabb fémek fogyasztását és a rendelkezésre álló készleteket¹ nyugodtan elmondhatjuk, hogy

a) 2000-ig e nyersanyagok kimerülése nem fenyeget,

b) feltehető, hogy a felfedezések (új lelőhelyek) és a találmányok (helyettesítés) az erőteljesen ösztönző közgazdasági klímában gyorsuló ütemben folytatódnak,

c) feltehető, hogy az energiahordozók és nyersanyagok transzformálásában és feldolgozásában jelentős megtakarítások érhetőek el.

E kedvező kép felvázolása mellett is utalni kell azonban arra, hogy a Föld ásványi vagyona mindenképpen véges és a termelés geometriai trend szerinti folytatása lényeges nehézségekbe ütközik. Az exponenciális növekedés természete sok tekintetben félelmetes, hiszen az alumínium eddig növekedési trendjének rátáját (évi 8%) az ezredfordulóig extrapolálva évi 540 m t bauxittermelést kapunk a jelenlegi 73 m t/év helyett. Ilyen ütemű növekedésnek mégis az a következménye, hogy az emberiség

a) egyre rosszabb minőségű ércek kiaknázására és feldolgozására kényszerül,

b) a termelés egyre távolibb lelőhelyekre összpontosul, ami hatalmas infrastrukturális beruházásokat és lakosság-átcsoportosításokat feltételez,

¹Resources for the future; US Bureau of Mines, Economic Impact, 1975/4. 14. 1.

c) a rosszabb és távolibb lelőhelyek kiaknázása és az ércek feldolgozása egyre több energiát és egyéb gazdasági erőforrást igényel,

d) az ásványi nyersanyagok kitermelése során különlegesen nagy gondot kell fordítani a természeti környezet védelmére, ami szintén nagyon költséges.

E tendenciákat mérlegelve a természeti-technikai tényezők értékelése alapján is azt kell mondanunk, hogy az ásványi nyersanyagok árának emelkedése indokolt, hiszen a költségek szükségszerűen nőnek és ezt az eddig ismert technikai tényezők (műszaki haladás és az ún. „gigantizálás”) nem ellensúlyozzák. A magasabb ár ösztönözni fogja a termelőket a kutatás tökéletesítésére, a tartalékok feltárására és a termelés — bizonyos korlátok között megvalósuló — emelésére. A felhasználókat és fogyasztókat ugyancsak a magas ár ösztönzi a takarékosagra és a gazdaságosságra.

A természeti-technikai tényezők ilyen alakulása és a fogyasztás-felhasználás ésszerűbb megszervezése azonban nem jelenti még azt, hogy az ellátás mindenkor folyamatos és zavaroktól mentes lesz. Ez ugyanis nem elsősorban a rendelkezésre álló természeti erőforrások mennyiségétől, hanem a világ igen különböző komponensekből összeálló közgazdasági rendszerétől függ. A kitermelés növeléséhez szükséges döntések, kutatás, tőkemozgás és szellemi erők mozgósítása csak abban az esetben valósul meg, ha a szóbanforgó nyersanyagoknak az adott költség-színvonalon történő termelése és felhasználása összhangban van:

a) a gazdasági racionalitás kritériumrendszerével,

b) a döntést hozó szervezetek érdekrendszerével.

Utalva e nagyon fontos összefüggésekre, emlékeztetni kell arra, hogy a vezető tőkés országok egyrészt gazdasági energiáik és mobilitásuk strukturájánál, másrészt történelmi okoknál (a gyarmatosítás) fogva nagyobb szerepet játszanak a világ áru-tőke és technika mozgásaiban, mint a világ termelésében. Részesedésük a világtermelésben mintegy 58%, a világkereskedelemben mintegy 70%, a tőke és hitel nemzetközi mozgásában pedig még ennél is nagyobb.

A szocialista országok ebben az értelemben vett strukturája és mobilitása ettől gyökeresen eltér; hiszen a világtermelésben mintegy 30%-kal, a világkereskedelemben viszont mindössze 10%-kal részesednek. (Ennek a helyzetnek gazdaságtörténelmi és gazdaságpolitikai okai eléggé ismertek ezért ennek magyarázatába e tanulmányban nem kívánok elmélyedni.)

Számolni kell azzal is, hogy a történelmi előzmények (gyarmatosítás), a gazdasági értelemben vett neokolonializmus, valamint a vezető tőkés országok nagyobb nemzetközi gazdasági mobilitása folytán a nyugati országok befolyása a fejlődő országok számos nemzetközi gazdasági tevékenységére is kiterjed. Az utóbbiak részesedése a nemzetközi kereskedelemben 20% körül mozog, de 1973-ig meredeken csökkent. (A javulás az energiahordozók és a nyersanyagok áremelkedésének köszönhető.) Ilyen körü-

mények között a világ közgazdasági rendszerének teljesítőképessége igen nagy mértékben a tőkés országoktól függ. Erre az összefüggésre nemcsak azért utalunk, hogy a szocialista gazdaság bizonyos súlypontváltoztatásának elkerülhetetlenségére figyelmeztessünk, hanem azért is, hogy a kialakult helyzet és erőviszonyok „zavartkeltő” jellegére utaljunk.

A súlypontváltoztatás kapcsán arra gondolunk, hogy a békés együttélés körülményei között a KGST-országok világgazdasági pozícióit feltétlen meg kell erősíteni és e feladat megoldására jelentős gazdasági erőket kell koncentrálni. A nemzetközi élet ezen rendkívül érzékeny és interdependens szektorában ugyanis nehézségek és kilengések keletkezhetnek azért is, mert a tőkés gazdaság spontán mozgástörvényei számos vonatkozásban ellentétesek azon követelményrendszerrel, amelynek felvázolása a korábbiakban megtörtént.

A várható helyzet előrevetítése során 10—15 éves viszonylatban a fokozatosan korrigálódó nemzetközi gazdasági rendszer teljesítőképességéből kell kiindulni. Történelmi távlatban természetesen nyilvánvaló, hogy a nem kielégítően funkcionáló közgazdasági rendszert a különböző nemzetek, majd az emberiség mással fogja helyettesíteni, de ennek időpontja és módja aligha látható előre. Kéteségtelen, hogy a kapitalista gazdaságot a második világháború óta a legnagyobb és legtartósabbnak ígérkező megrendülés sújtja. Vitathatatlan az is, hogy a krízis külső (az egyes nemzeti gazdaságokon kívüli) összetevői ma legalább olyan erősek, — sőt talán erősebbek —, mint a belsők. Nyilvánvaló azonban, hogy a jelenlegi világgazdasági erőviszonyok fennmaradása, vagy csekély módosulása esetén csak a világgazdasági rendszer korrekciójával számolhatunk és a gyökeres változásnak az erőviszonyok igen lényeges módosulása (eltolódása) képezi az előfeltételt.

Egy ilyen lényeges változás átformálná a fejlődő országok magatartását is.

A világgazdasági rendszer egyrészt a nemzeti gazdaságokból (számuk jelenleg közeledik a 150 felé), másrészt a különböző közgazdasági és termelési tényezők mozgását befolyásoló feltételrendszerből és intézményekből tevődik össze. Ebben a feltételrendszerben olyan közgazdasági tényezők találhatók együtt, mint a fizetőképes kereslet, a kínálat, az árak, a hitel és tőkemozgás, a technikai transzfer és mások.

Ha a világon levő szükségletek kielégítésére gondolunk egy olyan időpontban, midőn a természeti erőforrások, a gazdasági-technikai hatalom és a tudás egyenlőtlenül oszlanak meg, úgy a nemzeti gazdaságok és a világpiac (szükségletek) közötti legjobb kapcsolódásnak különleges fontossága van. E tényezők alakulását és kapcsolódását eddig elsősorban a nemzeti gazdaságok belső fejlődési potenciáljából és érdekrendszeréből kiindulva vizsgálták. Ez a nézőpont továbbra is természetes és szükséges, hiszen e tényezők „termelése” (mennyiségének megsokszorozása) mindennek előtt az egyes nemzeti gazdaságokban történik, de az időhiány következtében jelenleg a nemzetközi transzfer (az

erőforrásoknak a világpiaci folyamatoktól függetlenül áthelyezése) nagy szerepet játszik. A kapcsolódás formáit tehát olyan módon kell megtalálni, hogy a nemzeti gazdaságok a világ-gazdaság oldaláról is megfelelő ösztönzést kapjanak arra, hogy növekedési típusukat és strukturájukat a megfelelő sávon hozzák összefüggésbe a világpiac szükségleteivel, amelyek mögött (más) a nemzeti gazdaság tevékenységei és törekvései húzódnak meg. Másfelől: minden nemzeti gazdaságnak meg kell kapnia a világból azt, amire szüksége van, ha az ezzel kapcsolatos ellentételeket nyújtani képes.

Az itt leírt posztulátumok talán még napjainkban is utópisztikusnak látszanak, de gondolni kell arra, hogy a múltban a gazdasági kapcsolatok jelentős részét katonai, politikai, vagy gazdasági túlhatalommal (túlerővel) kényszerítették rá az egyes gazdaságokra. A nemzetközi erőviszonyok változása, a szocialista világ nemzetközi politikai befolyásának erősödése és a fejlődő országok erőteljesebb és összehangoltabb akciói következtében e tényező jelentősége fokozatosan csökken; azaz a túlhatalom által megteremtett „részleges szervezetséget” fel kell váltani a szervezetség olyan formájával, amely az önkéntesség és a kölcsönös előnyök bázisán, kooperatív szellemben jön létre.

Feltehető, hogy a fejlődő országok politikai és gazdasági vezetői is erre a fordulatra gondoltak, midőn az új gazdasági világrend normarendszerét kidolgozták. Más kérdés az, — bár igen sajnálatos —, hogy az új modellben nem fordítottak elegendő figyelmet a szocialista országok világgazdasági szerepére és érdekeire és elmulasztották azok bevonását az új világrend megtárgyalásába.

Az átalakulás — békés együttélés körülményei között, csak fokozatosan, részben kumulatív folyamatok eredője gyanánt, részben lökészerűen, a jelenségek szélesebb körére kiterjedő krízisek formájában, *kompromisszumok alapján* mehet végbe. Arra kell törekedni, hogy az átalakulással együttjáró zavarok tolerálható keretek között maradjanak, mert azokat egy nagyon érzékeny és interdependens világgazdaságban mindenki megszenvedi.

A legnagyobb körültekintés mellett is számolni kell nemcsak fordulatokkal és meglepetésekkel, hanem gazdasági eszközökkel vívott elkeseredett küzdelmekkel is, amelyek a közgazdasági feltételrendszer stabilitását számos ponton megingathatják.

A továbbiakban mondanivalóinkat elsősorban arra koncentráljuk, hogy miképpen befolyásolja az átalakulóban levő világgazdasági rendszer az energia és nyersanyagtermelés feltételeit.

A közgazdasági rendszer számos tényezője (összetevője) mozdítja elő a költségek és az árak emelkedését. Költség és árnövelő effektusnak tekinthetjük az alábbiakat:

a) A világkereslet nagysága (általános konjunktúra), amit alapvetően befolyásol az a tény, hogy az emberiség lélekszáma a következő 24 esztendőben 2,5 M fővel növekszik. Miután a 2,5 M főből kb. 1,8 M a fejlődő világ polgára lesz, nyilvánvaló, hogy a fizetőképes kereslet

lassabban növekszik, mint a világ népessége. Nyilvánvaló azonban, hogy az adott nemzetközi körülmények között a „nem fizetőképes kereslet” is nagy politikai nyomást fejt ki a nemzetközi gazdasági és politikai rendszerre.

b) A kialakult és kialakulóban levő értékesítési szervezetek (államközi kartellek) tevékenysége, bár azt a nagyfogyasztók ellenszervezetei ellensúlyozni igyekeznek. A kartellek közül az OPEC kilátásai maradnak a legkedvezőbbek, hiszen az olajkereslet évi 4%-os növekedése esetén, — amit a megélénkülés után várnak —, az olajtermelés emelésére újra szükség lesz. A továbbiakban a bauxit-kartell kilátásait kell megemlíteni, mert az a világvagyon 80%-ával rendelkezik. (Tagjai a kartellnek Ausztrália, Görögország és Jugoszlávia is.) Javítja a kartell kilátásait az alumíniumfogyasztás gyors emelkedése; bár az alumínium a helyettesítésre lényegesen érzékenyebb, mint az olaj. (Rozsdamentes acél, réz, műanyag stb.) Általános vélemény szerint a réz- és vasérckartell kilátásai kevésbé kedvezőek.

Az ellenszervezetekkel kapcsolatban utalni kell arra, hogy a tőkés országokban található a nem szocialista világ ma ismert ásványi nyersanyag-vagyonának jelentős része; így a szénvagyonn 60%-a, a hasadóanyagok 50%, a rézvagyonn fele stb. Figyelembe kell venni azt is, hogy gabonában jelentős felesleggel csak az észak-amerikai kontinens rendelkezik, ahol a nyersfoszfát és kálisóvagyonn is jelentős. A gabonafélék jelentősége a következő években és évtizedekben egyre nő, mert a világ élelmezési problémái egyre súlyosabbak lesznek.

c) A termelés bővítése érdekében létrejövő hosszú beruházási ciklusok, amelyek általában tovább tartanak és több anyagi eszközt fogyasztanak el, mint a beruházók elképzelései azt tartalmazzák. Ennek következtében átmeneti hiányok, kínálat ingadozások és áremelési tendenciák keletkeznek.

d) A fejlődő világ további harca a további nacionalizálásért, a magasabb járadékért és a nyereségek újraelosztásáért.

e) A kölcsönös félelemből és bizalmatlanságból eredő túlreakciók, elsietett lépések és döntések.

E szociálpszichológiai tényezők mind a tőkés gazdaságban, mind a fejlődő országokban igen nagy szerepet játszanak. Az előbbieken azért, mert a kis- és középtulajdonosok döntéseivel is számolni kell, ami rengeteg szubjektív elemet tartalmaz. Az utóbbiakban azért, mert a döntéseket ugyan kormányzati szervek hozzák, de azok érzelmi-indulati töltése még igen erős.

Vannak természetesen olyan tényezők is amelyek az *áremelkedések ellen* hatnak. Ilyenek:

a) A fajlagos nyersanyag-felhasználás csökkenése. Az eddig ismert technikával is csökken a fajlagos felhasználás azon országokban, amelyekben az egy főre jutó nemzeti jövedelem meghaladja a 2.500 \$-t. Feltehető, hogy az új helyzetben ez a tendencia a jövőben kiterjed és erősödik.

b) A szubsztitúció lehetőségei. A kiugróan magas ár a szubsztitúciót olyan területekre is

terelheti, amelyekkel az áremelés során nem számolnak.

c) A nyersanyagtermelés megindításához, illetve fejlesztéséhez *külföldi tőkére* van szükség, amit általában csak a vezető tőkés országok képesek biztosítani. A hitel nyújtása, vagy elutasítása azonban az általános viszony és a közös érdekrendszer függvénye.

d) A technikai fejlődés előre nem látható változata, amelyek komoly meglepetéseket okozhatnak az elhamarkodottan cselekvő kartelleknek.

e) A tőkés világ várható ellenlépései; azaz a fogyasztó országok megszervezése és felkészítése az esetleges árharcra.

Mindkét oldalon vannak azonban más, hatásos gazdasági eszközök is (fegyverek), ezek alkalmazása azonban a jelenlegi korlátozott, helyi, taktikai harcokat *általános gazdasági háborúvá* fejleszthetné. Megnehezíti e fegyverek alkalmazhatóságát az a körülmény is, hogy egy interdependens világgazdaságban egy-egy rendszabály alkalmazása nemcsak azt veszélyezteti, *aki ellen* azt alkalmazzák, hanem azt is *aki* azt alkalmazza.

A fejlett tőkés világ — például — az olajtermelők ellen bevetette a *kereslet csökkentésének* fegyverét. E fegyver gyakori alkalmazása azonban a növekvő instabilitás viszonyaival küzdő tőkés gazdaság fennmaradását is veszélyezteti. Nem is került volna sor e fegyver bevetésére a kőolajáremelés következtében, ha 1973-ban az infláció nem vált volna kétszámjegyűvé és nem született volna meg az a belátás, hogy a felgyorsult infláció fékezésére jelenleg a tőkés gazdaság más eszközökkel nem képes.

Használhatja a fejlődő világ a *kinálat visszatartásának* fegyverét, de ez csak olyan anyagi eszközök birtokában lehetséges, mint amilyenekkel az OPEC rendelkezett és rendelkezik.

Látva az érdekek eltérő voltát, de azok egyoldalú érvényesítésének korlátait is, valamint mérlegelve a kölcsönös kockázatok nagyságrendjét és minőségét; úgy gondolom, hogy váltakozó szerencsével folyó harcok után létrejönnek a termelők és fogyasztók hosszútávú megállapodásai. E megállapodások az eladónak viszonylag magas árakat és a bevételek tervezhetőségét biztosítják — ami a fejlődő országok gazdasági növekedésének igen lényeges feltétele, a vásárlónak pedig biztonságot adnak az ellátás és az ár szempontjából.

Lényegesen befolyásolja az energiahordozók és a nyersanyagok helyzetét a tőkés világ gazdasági konjunkturájának alakulása. Kétségtelen, hogy a fejlett tőkés országok csak olyan típusú és ütemű gazdasági növekedést valósíthatnak meg, amely a külső és belső forrásokból származó inflációt tolerálható keretek között tartja. Napjainkban az infláció a tőkés világgazdaság olyan alapvető problémájává vált, mint a *kereslethiány* volt a klasszikus válságok idején. Felmerül a kérdés, hogy miből származik végső soron, — azaz a rendszer működését irányító tényezők szempontjából —, ezen infláció. Véleményem szerint elsősorban az elosztási szférá-

ból; azaz abból a körülményből, hogy a tőkés osztály tovább növelje saját jövedelmeit (profitját), noha az elosztás során a külső és belső erőviszonyok változása következtében többet kellett átengednie egyrészt a fejlődő világnak, másrészt a gazdasági tevékenység belföldi résztvevőinek. Ily módon a fejlett tőkés társadalom gazdasági gépezetében többet osztanak el, mint amennyit termelnek. A tőkés társadalom jelenlegi állapotában és helyzetében egyszerűbb a külső és belső nyomások terhét a fogyasztókra áthárítani, mind azoknak ellenállni.

Ebből következik, hogy egy bizonyos nagyságrendű infláció, (amely lényegesen nagyobb lesz, mint amekkorát Keynes és követői elkerülhetetlennek minősítettek; talán évi 6—7%) hozzátartozik a rendszer „normális funkcionálásához”, ennél nagyobb azonban veszélyes és akadályozza a gazdasági körforgás célszerű menetét. Más megközelítéssel élve: eddig a tőkés rendszer évi 1—3%-os infláció árán volt fenntartható, napjainkban csak 6—7%-kal lesz az.

Az adott körülmények között tehát a korábbinál alacsonyabb növekedési ütem, külső és belső forrásokból származó infláció és viszonylag magas munkanélküliség lesznek a következő időszak fejlődésének jellemző összetevői (jegyei).

Az információ formáját illetően *költséginfláció* marad (a béreket ebben a vonatkozásban is a költségek egyik összetevőjének tekintjük), azaz a viszonylag magasabb energia- és nyersanyagköltségek beépülnek a költségek és profit strukturájába.

Ettől eltérő fejlődés abban az esetben következhet be, ha a tőkés gazdaság „új növekedési modellje” csődöt mondana, ami abban az esetben állhat elő, ha a külső és belső nyomások összege nagyobb lenne a „kívánatosnál” és az inflációs nyomásnak 6—7%-os évi ráta mellett sem lehetne ellenállni.

Engedjék meg, hogy végül arról a magyar gazdaságpolitikai koncepcióról szóljak, amelynek jegyében az új világgazdasági helyzetben energia- és nyersanyag-ellátásunkat — részben belső termelés, részben import útján —, biztosítanunk kell.

Mindenekelőtt szeretném kiemelni, hogy a magyar földtudomány (geológia) legkiválóbb művelőinek milyen nagy érdeme van abban, hogy energia- és nyersanyag-ellátottságunkat ma reálisabban ítéljük meg. A közgazdászok „hagyományos” véleménye az volt: ebben a kérdésben, hogy hazánk energia- és nyersanyag-ellátottság szempontjából Európa legszegényebb országa. Nyilván azonban, hogy egy ilyen értékelés kialakítása során sokkal több tényezőt kell figyelembe venni, mint azt a közgazdászok régebben tettek; többek között a kutatásra és feltárássra fordítható anyagi eszközök mennyiségét, valamint az ipari termelés strukturáját is. Az anyagi eszközök szűkösége természetesen ma is fennáll, de ezen egyszeri tökeimporttal is lehet segíteni, ha a nyersanyagok megvannak és egyre növekvő mennyiségű áruimporttal kell segíteni évről évre, ha azok nem állnak rendelkezésre. Korábban az iparpolitika kialakítása és a technika megválasztása során a nyersanyag-

takarékosság sohasem volt vezető szempont. Elfogadom tehát azt a tételt, amelyet Fülöp József tagtársunk mai közgyűlési előadásában is kifejtett, hogy az energiahordozókkal és nyersanyagokkal közepesen ellátott országok közé tartozunk.

Nyilvánvaló, hogy ellátásunkban a hazai termelés fejlesztése mellett az import továbbra is döntő szerepet játszik. Politikánkban tehát három követelményt kell egyidejűleg megvalósítanunk:

a) A hazai nyersanyagkutatás és termelés fejlesztését annak figyelembevételével, hogy a kitermelés gazdaságosságának határai lényegesen eltolódtak, de anyagi eszközeink szűkössége miatt egyes esetekben a külföldi tőke bekapcsolása egyrészt elkerülhetetlennek, másrészt megvalósíthatónak látszik.

b) A nyersanyagimport során előnyben kell részesíteni a Szovjetunióból, illetve a KGST-országokból származó importot, illetve a KGST-országokkal megvalósítható olyan kooperációkat, amelyek bizonyos nyersanyagok harmadik piacon történő közös beszerzésére irányulnak.

c) Figyelembe kell vennünk, hogy az energiahordozók és az ércek nemcsak drágulnak, hanem „keményednek” is mind a KGST-n belül, mind azon kívül; ezért a nyersanyagimportért keményebb, technikailag korszerűbb és a másik fél szükségleteihez jobban alkalmazkodó árukkal kell fizetnünk.

A nemzetközi gazdaságban viszont csatlakozni kell minden olyan áruegyezményhez, amely nagyobb biztonságot és kedvezőbb feltételeket jelent számunkra.

Nyilvánvaló, hogy egyes esetekben nyersanyagot kétoldalú árucserében és a szabadpiacon is lehet vásárolni.

Indokolt lenne megvizsgálni szolgáltató vállalati jeleggel vegyes vállalat létesítését is egyetlen, viszonylag tőkeerős, de a know how és a

szakértelem hiányában levő országban. Ez — természetesen — a Geominco vállalat mai politikájának gyökeres átalakítását jelentené.

Gazdasági fejlődésünk és egyensúlyunk biztosítása érdekében egyrészt a kitermelési és felhasználási veszteségek csökkentésére, másrészt energia- és nyersanyagtakarékos struktúra kialakítására kell törekednünk. Ennek a törekvésnek mind az ipari és a gyártmánystruktúra kialakításában, mind a technikai megoldások megválasztásában kifejezésre kell jutnia.

E gazdaságpolitikai törekvések megvalósulása esetén is a nyersanyagimporttal kapcsolatos terhek lényeges problémát jelentenek gazdaságunk számára a következő évtizedekben. Számolnunk kell azzal is, hogy a technikai fejlődés meggyorsítása és exportképességünk növelése érdekében egyre több technikát kell importálnunk. Az import ezen két fajtája, — amely mellett a többiek csak korlátozott szerepet játszanak —, olyan magas importszínvonalat testesít meg, amelyet nem lehet az exportot addicionális tényezőként kezelő gazdaságpolitikával kiegyenlíteni.

Ezért olyan *külgazdasági stratégia* kialakítására van szükség, amely export-koncentrációval biztosítja az ország külgazdasági pozícióját. Az export-koncentráció egy túlnyomóan exportra termelő szektor kialakítását, a termelést és értékesítést ösztönző közgazdasági rendszabályok összefüggő rendszerét és a gyorsan változó világpiaci igények kielégítéséhez szükséges döntési rugalmasságot jelenti.

Ilyen külgazdasági stratégia kialakítása és megvalósítása az előfeltétele annak, hogy gazdaságunk egyensúlyát helyreállíthassuk és folytatni tudjuk a növekedés és életszínvonal-emelkedés azon politikáját, amelynek megvalósításában a hatvanas évektől fogva számottevő eredményeket értünk el.